

Jaar van de Ruimte 2015

Reflectie op 25 jaar Vinex

Vier lange ontwikkelingslijnen verbinden Vinex (1990) met de huidige situatie en de toekomstige opgaven. Deze zijn grootstedelijke oriëntatie, koers op kwaliteit, internationalisering & concurrentiekracht en nieuwe arrangementen.

Stedelijke oriëntatie

De 'compacte stad' was een van de pijlers onder de Vinex. Nieuwe bebouwing werd zo veel mogelijk in of nabij de stad gepland. Inmiddels is het verstedelijkings- en landschapsbeleid gedecentraliseerd naar provincies, maar ook zij kiezen zonder uitzondering voor vormen van stedelijke concentratie. De continuïteit in deze lijn neemt niet weg dat zich omslagen hebben voorgedaan in de verhouding tussen stad en land. De Vinex ging nog meer dan voorgaande nota's uit van een strikte morfologische scheiding tussen stedelijk en landelijk gebied. Dat maakte beide sterker: de stad vanwege het gebundelde draagvlak voor werk, openbaar vervoer en voorzieningen, het platteland door het te behoeden voor suburbanisatie. De compacte stad legde bovendien een directe koppeling tussen het verstedelijkings- en mobiliteitsbeleid. De grote nieuwe woonwijken kregen een hoogwaardige ontsluiting per openbaar vervoer naar het centrum van de stad. Bij locatiekeuzes voor kantoren en publiekvoorzieningen speelde de bereikbaarheid per openbaar vervoer een grote, zo niet doorslaggevende rol.

Koers op kwaliteit

De Vinex was de eerste nota die 'ruimtelijke kwaliteit' expliciet als beleidsambitie benoemde, ook al bepaalden economische en demografische groei de ontwikkelingsstrategie. Van meet af aan werd hier de drieslag belevingswaarde-gebruikswaarde-toekomstwaarde aan gekoppeld. Voor het eerst permitteerde de rijksoverheid zich beleidsuitspraken over de kwaliteit van de dagelijkse leefomgeving. Deze heeft steeds meer aan prioriteit gewonnen ten opzichte van de groeistrategieën. Ten eerste omdat er een groeiende behoefte ontstond aan een leefomgeving die de identiteit van dorp, stad of streek weerspiegelt, ten tweede omdat economische en demografische groeiperspectieven regionaal sterk verschillen. Het streekeigen ontwikkelen staat nu hoog genoteerd op de planologische agenda en was een van de motieven voor de verregaande decentralisatie door het kabinet Rutte-I. Rond het begin van de 21e eeuw was ruimtelijke kwaliteit in het spraakgebruik sterk verbonden met de ruimtelijke inrichting op lokaal niveau (als tegendeel van verrommeling). Nu echter de economische groei niet meer vanzelfsprekend is en sommige regio's met demografische krimp te maken hebben, krijgt het kwaliteitsdenken weer een andere lading. Het raakt meer verbonden met zelfontplooiing en identificatie, met de persoonlijke touch van ruimtelijke investeringen door particulieren en kleine ondernemers.

Internationalisering en concurrentiekracht

Vóór de Vinex was de ruimtelijke ordening georiënteerd op het verdelen van de economische groei. De Vinex koos voor het stimuleren van de groei, door de internationale concurrentiepositie van Nederland te versterken. De positie in het internationale krachtenveld bepaalde de ruimtelijk-economische prioriteiten. Nederland was Distributieland, Stedenland en Waterland; de mainports met verbindingen naar het achterland en de steden waren de ruimtelijke groeipolen. Het spreidingsbeleid verdween, het accent verschoof van het verdelen van de groei over de verschillende regio's naar het stimuleren van de groei op nationaal niveau.

Inmiddels is het bevorderen van de internationale concurrentiepositie uitgegroeid tot een vaste waarde in de ruimtelijke ordening. Ook het landschaps- en woningbouwbeleid telt nu mee in de concurrentiestrijd tussen regio's. Onder invloed van een verdere globalisering is de economie kennisintensiever geworden. Op rijksniveau zijn tien topsectoren onderscheiden waarin Nederland internationaal excelleert en die ook ruimtelijk zijn vertaald in valleys en andere clusters. Ook in traditionele sectoren (zoals logistiek en land- en tuinbouw) is de innovatiekracht een onderscheidende kwaliteit. Deze richt zich sterk op duurzaamheidopgaven: deltatechnologie, wereldvoedselvoorziening, 'green cities' – innovaties met een ruimtelijke dimensie. In de stedelijke economie heeft de zakelijke dienstverlening gezelschap gekregen van de creatieve bedrijvigheid. Vestigingsfactoren zijn beïnvloed door de nadruk op innovatie en kennis: niet meer puur economisch, maar ook georiënteerd op cultuuraanbod en woningmarkt.

Nieuwe arrangementen

Tot aan de Vinex was de rijksoverheid zelf aan zet voor de uitvoering van het nationale ruimtelijke beleid, bijvoorbeeld in de groeikernen en de ruilverkavelingen. Provincies en gemeenten werkten het rijksbeleid voor het eigen grondgebied uit. Met de toenemende complexiteit van het ruimtelijke beleid veranderde ook de organisatie van de uitvoering. Dat gebeurt nu opnieuw, nu de financieringscrisis de inbreng van marktpartijen heeft teruggedrongen en ook het investeringsvermogen van de overheid is teruggelopen. De Vinex introduceerde nieuwe vormen van uitvoering. Een mix van wetgeving, investeringen en communicatie moest de gewenste ontwikkeling op gang brengen. Niet voor niets werd de nota gelanceerd met een publiekscampagne, voor die tijd iets nieuws. Decentrale overheden en marktpartijen werden benaderd als samenwerkingspartners. In gebiedsgerichte 'diagonale' planvorming werkten centrale en decentrale overheid en verschillende ministeries samen aan de regionale uitwerking van het beleid. Voor het verstedelijkingsprogramma dwong het rijk, waar nodig, regionale samenwerking af, door afspraken over programma's en subsidies alleen te maken met provincies en stadsregio's. De uitvoering van die verstedelijking, zowel de uitbreiding als de stedelijke vernieuwing, gebeurde in publiekprivate samenwerking, met projectontwikkelaars en corporaties als risicodragende bouwers. In het landelijk gebied werden afspraken gemaakt met provincies en natuurorganisaties over de ontwikkeling en het beheer van de ecologische hoofdstructuur.

Samenwerking tussen bestuursniveaus, elk vanuit de eigen verantwoordelijkheden, is bij complexe ruimtelijke opgaven gemeengoed gebleven. Deze heeft een vaste plek in de planningspraktijk gekregen via het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (het MIRT) en de onderliggende gebiedsagenda's, die nationale projecten en regionale opgaven verbinden. Het eigenaarschap in gebiedsontwikkelingen schuift, onder invloed van de financieringscrisis, door naar particulieren en kleine investeerders. Mensen nemen steeds minder genoegen met de institutionele landschaps- en stedenbouw waarbij zij vooral als consument werden benaderd. Zij eisen actieve invloed op hun eigen omgeving, door zelf initiatieven te ontplooiën, zich de ruimte eigen te maken en op te treden als particuliere opdrachtgever bij een bouwproject. Gebruikers komen centraal te staan bij ruimtelijke investeringen, meer dan de ontwikkelaars of de consequenties voor de omgeving. Voor de ruimtelijke ordening met haar sterke traditie van planning, betekent dat een omslag van formaat.

Het **Jaar van de Ruimte** is een gezamenlijk project van vele partijen. Organisatie, coördinatie en support worden door Platform31 verzorgd.

Contact

Jeroen Niemans
organisatie@wiemaaktnederland.nl
www.wiemaaktnederland.nl
070-3028484

Jaar van de Ruimte
p/a Platform31
Postbus 30833
2500 GV Den Haag